

BÖLÜM 22

YENİ BİR KENTSEL KOLEKTİF TÜKETİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Songül MOLLAOĞLU¹

Prof. Dr. Tansel TÜRKDOĞAN²

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Bölümü, Resim-İş Öğretmenliği Bölümü

Sivas/Türkiye, E-mail: songulmollaoglu@gmail.com, ORCID:0000-0002-3519-8702

² Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Resim Anabilim Dalı, Ankara/Türkiye, ORCID:0000-0001-8805-8335

GİRİŞ

Kent, soyut sahadaki bağlantıları ile farklı açılardan ifade edilen, yazılan ve çizilen, yakın zamanda popüleritesi giderek artan ve üzerinde farklı argümanların sürdürüldüğü bir konudur. Birçok alanın çalışma konusunu oluşturan kent farklı tanımlamalarla ele alınmaktadır. Bir tanıma göre kent, “ Mal ve hizmetlerin, inşa, dağıtım ve harcama sürecinde toplumun devamlı bir şekilde değişen ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla meydana gelen iktisadi bir sistemdir” (Sağlam, 1995:5). Tarihin değişik zamanlarına ait toplumsal, tarihsel ve soyut tabakaların tarihsel devamlılık kapsamında üst üste birikmesiyle meydana gelen fiziksel, mekânsal ve toplumsal bir platformdur (Mumford, 1971). Diğer bir ifadeye göre, şehir bir uygarlığın hafıza aparatı; onun açık DNA’sı gibidir (Lam, 2015). Bir başka görüşe göre ise kent; “platform üzerine inşa edilmiş ve belli bir nüfus sayısına ulaşmış, iktisadi, teknolojik, idari, toplumsal ve tarihsel formda örgütlenmiş, kırsal bölgelerden ayrılabilen esas kentsel servislerin ve kent şuurunun inşa edildiği, oturmuş ve bütünleşmiş bir mekan formudur, bir düzendir (Kaal, 2011). Tüm yerleşim alanlarının veya kentlerin kendilerine özgü bir havası, öyküsü ve yapısı vardır. Karmaşık ve iç içe geçmiş tabakalardan ve ilişkilerden oluşmuş kent; mimarlık, kültür, iktisadi, tarih, sosyal, sağlık, hukuk gibi birçok alanı içinde barındırdığı için çağımızda tüm alanlar kentleri kendi yöntemleriyle inceler ve analizini yapmaya çalışırlar (Biol, 2007:12). Bir şehri gözden geçirmek o şehri akıldan geçirmek de sadece tarihsel geri planını oluşturan medeniyetlerin mekânsal yıkıntılarının izini takip etmek anlamına gelmez. Toplumsal, tarihsel, mekânsal gündelik hayat deneyimlerinin farklılaşması kent dönüşümünü etkiler (Öz Baysal, 2017). Zamanla; iktisadi, siyasi, hukuki, idari, toplumsal ve tarihsel sahalarda yaşanan gelişmeler ve dönüşümler, kişilerin gereksinimlerinin ve isteklerinin farklılaşmasına sebep olmuştur (Tekkanat ve Türkmen, 2018:110). Kişilerin değişen artarak farklılık gösteren istek ve ihtiyaçları ve ihtiyaçların taleplerini karşılayabilecek ortamların sağlanması aynı zamanda yerinden üretimin de gerekliliğinin önemini ortaya koymuştur. Bu nedenle başlangıçtan günümüze kişinin hayat biçiminin farklılaşması ve tüketim pratiklerinin farklılaşması ile kentler şekillenmiştir (Türk, 2015: 45).

Kent anlamında ilk yerleşimler, M.Ö. üç binlerde Mezopotamya’nın Nil, İndus, Sarı Irmak vb. büyük su birikintilerinin civarında tarım mahsullerinin

stoklandığı ve değiş tokuş edildiği bir tür ticari tekniğin uygulandığı noktalar şeklinde inşa edilmiştir. Bu yerleşim alanlarının sonraki dönemlerde Yunan ve Roma medeniyetlerine kentsel form anlamında referans oluşturduğu da bilinmektedir. Çağdaş medeniyetler dünyasına gelindiğinde; tüm bu kent formlarının dönüşüme uğradığı ve farklılaştığı gözlenmektedir. Günümüzde kentler, sadece küçük oranlı ticaret merkezleri olmaktan çok uzak, mega yapıların oluştuğu ve çok büyük insan yığınlarının, topluluklarının yaşamlarını sürdürdüğü birer yerleşim merkezlerine dönüşmüştür (Aydoğan, 2009:208). Süreç içinde kentler sadece yaşamlarını sürdürdükleleri yerler olmaktan çıkıp, üzerinde yaşayan toplumla ortak hafızalar ve ortak yaşam dinamikleri ürettikleri mekanlara evrilmiştir.

Aşağıda geçmişten bugüne kentlerin oluşumu ile ilgili anlayışlar ve yaklaşımlar yer almaktadır.

İlk Çağ Kenti (Yerleşmeleri)

İnsanlığın en başattaki yaşam yönelimlerinin diğer canlı türleriyle ortak alanlar olduğunu, bu yönelimlerle insanların taşları, ilkel barınakları ve mağaraları kullandıkları, ovalarda, köylerde, çadırlarda, ağıllarda hayatlarını sürdürdükleleri bilinmektedir. İnsanlık kültüründeki yerleşim tercihleri arasında özellikle ilk tercihlerini ılıman coğrafik özelliklerine sahip yerlerden yana kullandıkları görölmektedir. Bununla beraber su kenarları, flora, fauna ve yeraltı kaynaklarının olduğu alanlar insanların hayatlarını sürdürebilmeleri için uygun yerleşim alanları olarak tercih edilmiştir. İnsanlığın ilerleyiş süreci betimlenirken neolitik devrim (tarım devrimi) ve kentsel devrim olmak üzere iki önemli kritik kırılmadan söz etmek gerekmektedir (Childe, 1962; Tezer, 2001).

Tarım devrimiyle yerleşik yaşama akışla beraber üretim ve bunun sonuçları olarak merkezi krallıklar güç kazanmıştır. Kentsel ilerleyişle merkezi bölgelerde oluşturulan krallıklar, saray ve tapınaklarla, medeniyetin tüm unsurlarını denetimine alan, kentin nabzını tutan ve manipüle eden ve güçlü bir çekici güç olarak kent imajını inşa eden temel bir misyon üstlenmiştir. Köy merkezlerinde devasa ve kalın duvarlarla örölmüş uzun sütunlu kaleler ve kale duvarları içinde konumlandırılmış saraylar, tapınaklar ve depolar yer almaktadır. Kalenin dışında ise, evrenin insan eliyle inşa edilmiş bir örneği oluşturulmuştur. Böylece, kenti çevreleyen dış duvar, kent ve kırsal mekan

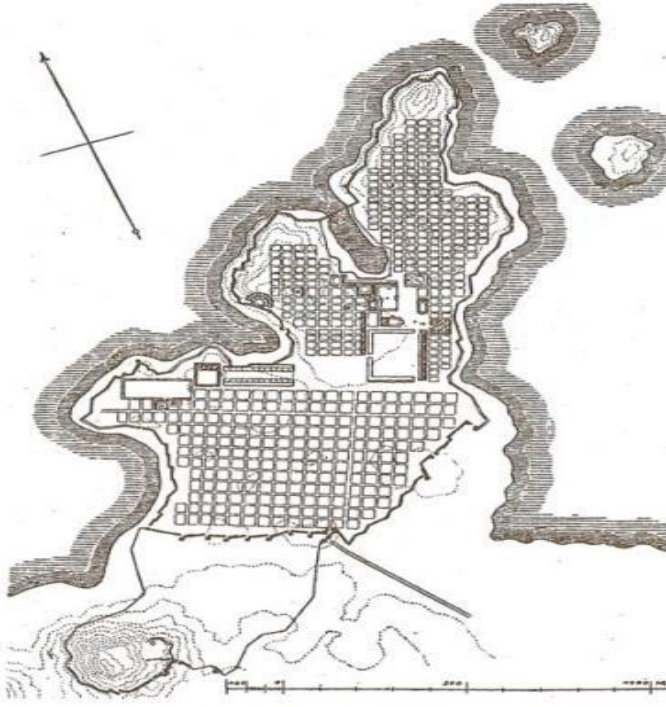
arasında fiziki bir hat formunda; içerde ve dışarda yaşayanlar açısından ayrımcı bir sınır çekilmektedir.

Eski şehirlerin su boyları, ırmak kenarları, yeşil alan ve ormanlıklar, ciddi ulaşım yollarının kesişmeleri, deniz, karayolu istikameti üzerinde inşa edildiği gözlenmektedir. Bunlarla beraber askeri sebeplerle inşa edilmiş şehirlerde coğrafi ve iktisadi etmenler dikkate alınmıştır (Ertürk, 2006). Güvenlik sorunu olmayan, güçlü bir savunmaya sahip, ulaşımın ve saldırının zor olduğu, civara hakim zirveler seçilmiştir. Kentin formu önceden sınırlandırılarak, kent su kanalları ve hisarlarla kuşatılmıştır. Dini inanış, görüş farklılıkları, savunma, üretim benzeri unsurlarla beraber toplumsal kuruluştaki kompleksin artmasıyla beraber kent-devletler ilk kez Mezopotamya'da biçimlenmişlerdir. Kent merkezlerinden muhafız mimarilerinin kapı girişlerine ve kapı girişlerinden kırsal bölgeye yönelmiş yollar damarlara ayrılmaktadır. Yollardan kente doğru ilerledikçe yol kenarlarına iktisadi ve sosyolojik kimliklerine bağlı değişkenlik gösteren kişilerin evleri yer almaktadır. Kentin genel yapısı dağınık, doğal ve ölçsüz bir düzenle biçimlenmiştir (Tekkanat ve Türkmen, 2018: 112).

Teknolojinin ilerlemesiyle, yenilikler, icatlar, düşün ve bilim dünyasının gelişmesi, Antik Yunan şehirlerinin de fonksiyonel bakımdan hareketli, kompleks ve değişkenlikler barındıran bir durum almasına yol açmıştır. Akropolis, politik ve inanç açısından şehirlerde odak bir konumdayken, agora ve limanlar; iktisadi pratiklerin, gymnasium, stadion, tiyatrolar gibi kültürel eylemlerin teşhir edildiği, kale, sur ve duvarlarla defansın güçlendirildiği, inanç merkezleri, tapınaklar ve kutsal yerler ve dini ritüellerin yaşandığı alanlar olmuştur. Konumlandıkları coğrafyaların özellikleri bakımından konseptlerinde farklılıklar görülse de yaygın bir şekilde kent mimarilerinin aralarında güçlü bir benzerlik bulunmaktadır. Klasik Yunan, Roma, Rönesans ve Barok şehirlerinin çizelgeleri birbirinden farklı görünmesinin yanında her birinin kendi içinde bir düzen oluşturma ve kent formu verme çabası olduğu izlenmektedir. Söz konusu bütün sebepler şehir formu ve mizacı üzerinde azami veya asgari düzeyde belirleyici rol üstlenmiştir. Roma'nın kuvvetini yitirmesiyle pagan kültüründen Hristiyanların yönetimi devraldığı zamanda Roma şehir kültürünün etkisini azaltarak terk etmiştir. Böylelikle Orta Çağ

anlayışına doğru, klişenin etkisini yükselttiği bir evreye geçilmiştir (Tekkanat ve Türkmen, 2018:119).

Bir şehrin konstrüksiyonu, sadece şehrin kimliğinin değerli bir bölümünü oluşturmaz, aynı zamanda o şehirdeki toplumsal, sosyal, tarihsel veya kültürel hayatına yönelik belirtiler de taşır. Konstrüksiyonlu bölgenin varlığı, şehirdeki toplumsal ve tarihi yaşamsal varlığının da göstergesidir. Çünkü kolektif kimlikler, toplumsal hayatın mekana dönüşmesinin vasıtasıyla oluşan toplumsal konfigürasyonlardır (Neill, 1997). Ek olarak, konstrüksiyonlu bölgenin kimliğiyle topluluğun toplumsal ve tarihi kimliği müşterek bir şekilde birbirini tesir eder. Dolayısıyla, bir şehirde bütün hayatı düzenleyen fiziksel ortamın kimliğini inşa eden değerler, makro etkiye sahiptir. Korunum ve kentsel dizayn görüşmelerinde, yerin lokal kimliğinin ilerletilmesi amaçlı kimlik inşa edici bir unsur olarak görülmelidir. Bununla beraber, mekan üretmek, bir mekana anlamlar atfetmenin en etkili tarafıdır. Şehir, toplumsal faaliyetler için bir gösteri platformudur ve tüketicinin hatıraları, şehrin kıymetini inşa eder. Şehre sakinlerin sınırlayacağı rutin günlük eylemleri, anlamı oluşturmada veya dönüştürmede yetkilidir (Perry & Liggett, 1995). Bundan dolayı, birey eliyle inşa edilmiş civarda bulunan ve kimlik inşa etme yetisini elinde tutan öğedir, o şehirde yer alan ve şehirlilerin rutin hayatlarında yer edinmiş abide özelliğindeki yapılar, konstrüksiyon takımları ve bu binaların paydaşlığından inşa edilmiş şehir örüntüsüdür. Şehre kişinin mekana değer atfetmesi, o şehir ortamının kişi için hangi anlama denk geldiğiyle bağlantılıdır. Anlam, Norberg –Schulz’un genius loci nosyonunun dikkat çektiği şekliyle, bir şehirlili çevreye kimlik atfeden, bu civarda hayatını sürdüren kişilerin direkt belirtmedikleri fakat varoluşunun bilincinde oldukları bir durumdur (Norberg-Schulz, 1979). Şehirde bir konstrüksiyon takımı meydana geldiği zamanın yaşantısına şahitlik etmiş dahası direkt katılmışsa ve çağın mimari yapısını ve tarihini aksettiriyorsa, şehirlili için bir ifadesi veya karşılığı vardır. Bu anlam, yalnızca eski imgesine saygı odaklı nostaljik bir pratik değil, bununla beraber içinde olunan vakitteki ortak pratiği de içermektedir (Neill, 1997).

Şek. 3. Miletos (von Gerkan, Lev. 6)

Görsel 1. Antik Yunan Kent Yapısı Örneği; Milet.(Tekkanat ve Türkmen, 2018)

Orta Çağ Kenti

Orta Çağ kenti, değişim gösteren sosyolojik yapı ve yönetim biçimine göre değişiklikler sergilemiştir. Orta Çağ şehirlerinde de savunma tüm zamanlarda olduğu en temel konu olma özelliğini koruyarak, şehirler surlar, kaleler ve yoğun güvenlik ve savunma örüntüsünden oluşturulmuştur. Ancak süreç içinde nüfusun artması ve buna bağlı barınma, güvenlik sadece şehirlerin içinde sağlanamadığından, mevcut sınırların dışına taşarak şehre eklenen yeni yapılar inşa edilmiştir. Etnik ve sosyolojik kimlik değişkenlerinin görülür düzeyde önemli oluşu, konutların biçimlenmesinde bu alanların formüle edilmesinde temel oluşturmuştur. Henry Pirenne bu şehirler için “ticaretin ayak izlerinden var olmuşlardır” ifadesinde bulunmuştur. Max Weber ise Orta Çağ şehrini “Hukuksal, askeri, politik, iktisadi ve sosyal merkezlerdir. Kalesi, kilise

ve meclisinin olduğu mekanlardır” olarak betimlemiştir. Rönesansla beraber tasarım ilerlemiş, İtalya’daki Palmanova gibi bir takım şehirlerin konseptlerinde radikal geometriksel sınırları görünür kılmıştır. Şehirler geometrik savunma çeperleriyle kuşatılmış, yollar da bu planlamaya uygun bir biçimde şehrin merkezine doğru konumlandırılmıştır. Şehre doğru uzanan bu yolların tümü kent merkezinde bulunan ve merkezi bir lokasyona sahip olan pazar alanında kesişmektedir. Şehir coğrafik ve iklimsel birçok unsurla beraber yönetim ve sosyolojik unsurlarla da biçimlenmiştir. Şehrin merkezi endüstri öncesine kadar feodal sistemlerden kaynaklı inanç veya yönetim merkezleri olurken; cami, katedral, veya inanç merkezleri toplumsal hayatın odağını meydana getirmiş, şehir bu odakların çeperinde biçimlenmiştir. Yanı sıra; defans amaçlı oluşturulmuş duvarlar, kanallar, sütunlar ve kapılarla doğal ulaşım mekanizması şehir konseptini şekillendiren esas etmenler olarak inşa edilmiştir (Tekkanat ve Türkmen, 2018).

19. yüzyılım son çeyreğine doğru sanayileşmeyle şehirler, ortaçağ şehir (bir inanç merkezinin çeperinde inşa edilmek gibi) görünümünden uzaklaşarak, ticaret merkezlerinin, iş ve alışveriş merkezlerinin civarında konumlanmaya doğru gitmiştir. Walter Benjamin’ e göre (2012) 19. Yüzyılım başkenti olan Paris’te, gotik öykünmeyle mimari yapılar çağdaş anlayışın bir minyatürü halini almış ve Pasajlar, meta fetişizmi ifade eden binalar şeklinde yaşamın bir parçası olmuştur.

Sanayi Devrimi Sonrası Kentsel Gelişmeler

Endüstri devrimiyle beraber kent konseptini şekillendiren belirleyici unsurlar; teknolojik ilerlemeye bağlı olarak ulaşım- telekomünikasyonla üretim yapısı ve materyallerindeki dönüşüm olmuştur. Bu unsurlara dayalı olarak şehirler devingen bir oluşuma evrilerek, süratli bir genişleme evresine ulaşmıştır. Orta Çağ şehirleri, kalelerin duvarlarını aşarak, fabrika ve semtlerin ilave edilmesiyle gelişmiştir. Hızlı büyümeler ve buna bağlı olarak süratli bir ilerleyişle ortaya çıkan sorunların giderilmesi ve çözüm yollarının geliştirilmesine dayalı oluşturulan yasal düzenlemeler, ütopyalar, şehir formları, düşünce tarzları ve sanat anlayışları şehir konseptinin biçimlenmesinde belirleyici bir önem arz etmektedir. Owen, St Simon, Fourier, Godin ve Cabet benzeri bilim insanlarının ütopyalarının gelişmesi bu döneme denk gelmektedir. Bu araştırmacıların ütopyaları sadece bir toplum

tasarlamakla beraber bir yere konumlanma teklifini de sunmuştur. Ütopyalarda beliren bu hayat tarzı konteksti içinde bulunulan çağa özgü çevresel determinizm görüşüne dayandığına inanılmaktadır. Daha iyi çevrenin daha iyi bireyler oluşturacağı düşüncesiyle çözümler aramak adına geliştirilen yenilikler çevresel hazırlıklarla start almıştır (Tekeli, 2010).

Şehirleşme süreçlerinin esas değişimleri ilerlemekte olan yerkürenin birçok bölgesinde şehire özgü görünümde açık olarak izlenmektedir. Dönüşümün sembollerinden en fazla konuşulan kent merkezlerinin etrafı bir biçimde baştan ilerleyişi olmuştur. 19. Yüzyıl endüstri devrimi bağlamında inşa edilmiş şehirler, İngiltere, ABD ve Avrupa şehir yapılarının önemli bir bölümünü meydana getirmektedir. Endüstrileşme, bu ülkelerdeki çoğu kentin iç bölgelerinin yanı sıra iktisadi, siyasi ve fiziksel ağlarını da etkilediği görülmüştür. Bu kentlerin öğretileri, ileriki şehirleşme anlayışının formunu da biçimlendirmiştir (Mumford, 1971). Endüstri formunda gelişen şehircilik anlayışı 19. Yüzyılın ikinci yarısında kabul ve onam alarak tanınırlık kazanmıştır. Varoş yapılanmaların görüldüğü alanlarda meydana gelen olumsuz koşullar, basın ve bilim insanlarının çalışma ve ilgi konusunu oluşturmuştur. Kapitalist-endüstriyel gelişmeler idealinin fantazmagorilerinden olan Paris Pasajları ve benzeri mimariler, çağımızda neredeyse hayatımızın tümünü eskisinden daha fazla ve düzenli bir biçimde etkilemektedir (Tekkanat, Türkmen, 2018:115).

Enformasyon Çağı

20. yüzyılın ikinci yarısında dijital çağa geçişle, modernizm sanayi odaklı makine şehir fikrinin etkisini kaybettiği ve yerine postmodern bilgi şehri anlayışının yerleştiği görülmüştür. Dolayısıyla bu noktada arz-talep ve tüketim anlayışının değiştiği görülmektedir. İmgeyi veya izlenimi fonksiyonelliğin önünde tutarak imaj üretimine odaklı tüketim toplumunu inşa etmeyi amaçlamışlardır. Bilgiye dayalı süratli teknolojik ilerleyiş, otomotiv sanayinin getirileriyle merkezden periferi doğru yönelişi (desantralizasyon) hızlandırmaktadır. Bu davranış şehirleri ağır (kompakt) şehir modelinden kurtarmıştır (Norberg-Schulz, 1979; Renfrew, 1973) Globalleşme ve telekomünikasyon yüzyılın kazançları olmakla birlikte, konumsal ve bölgesel

sınırların flulaşması ve yaşanan mekanların küresel bir köy konumunu almasıyla, zamanda ve lokasyonda değişik sınırlar meydana gelmekte, iletişim çağını yaşayan şehirlerin iletişimsizliği, yabancılaşma, yalnızlaşma ve ötekileştirilme gibi sorunlarla karşılaşmaktadır. İletişim çağıyla inşa edilmiş bu yeni mekanın nitelikleri; çalışma hayatında bireyselleşme, etkinliklerin farklı mekanlarda olması, bitimsiz dinamiklik ortamı olması, haberleşme ve enformasyon teknolojilerinin konumda ilerleyişi gibi özelliklerdir. Global ortam tek başına bir ortam veya mekan olarak görülmemeli aynı zamanda bir süreç olarak da kabul edilmelidir (Castells, 2005).

KENTSEL KOLEKTİF TÜKETİME İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Kenti, Marksist anlayışa göre araştıran yakın dönem teorisyenlerinden olan Castells, Lefebvre ve Harvey'dir. Kenti, Castells, kentsel mekan ile sosyal süreç arasındaki ilişkiyi; Lefebvre, kentsel mekanın kapitalist toplumda nasıl üretildiğini ya da nasıl meta haline getirildiğini; Harvey ise, kentsel devrim ya da global kentsel yaşantıyı vurgulamıştır (Türk, 2015: 44).

Castells, şehirleri, işgücünün baştan oluşumu için ihtiyaç duyulan eğitim, sağlık, barınma benzeri kolektif harcama gereksinimlerinin temin edildiği yerler olarak değerlendirmekte ve şehirli biçiminde betimlenen esas sorunların toplu tüketim dönemleriyle alakalı olabileceğine inanmaktadır. Castells, topluluğun mekânsal formu, ilerleyişi ve işleyişi gibi temalar üzerine çalışmaktadır. Castells'e göre, şehirleri anlamının yöntemi mekânsal formların nasıl inşa edildiği ve değiştiğini anlamaktan geçmektedir. Şehir ve mahallelerin yapısal nitelikleri ve tasarıları, değişik toplumsal öbekler arasındaki arbede ve çekişmeleri akseder. Mesela, gökdelenler, kar amaçlı yapılmış yapılar olarak görüldüğü gibi güvenlik sorunuyla şehrin üzerinde oluşturulmuş ekonomik bir güç göstergesi olarak da görülmektedir. Ek olarak bu mega yapılar, kapitalist yükselişin katedralleri olarak da görülebilmelidir (Kolektif Tüketim ve Kentsel Hareketler, 2019).

Castells'in (2005) şehir kuramının özellikleri özetle aşağıda yer almaktadır.

1. Şehir kolektif tüketim alanlarıdır ve ortak tüketim gereçleri şeklinde görülen mesken, eğitim, sağlık, alışveriş, vs. öğelerin giderildiği alanlardır.

2. Şehirler üretim elde edilen mekânsal yerlerdir.
3. Ortak tüketim materyalleri başlıca lokal idare ve devlet tarafından sağlanmaktadır. Devlet söz konusu bu kolektif tüketim gereçlerini temin ederken esas gayesi ihtiyaç duyulan besin, sığınma, istirahat etmek gibi gereksinim duyulan diğer ürün ve servisleri gidermektedir (işgücünün tekrar üretimi).
4. Ortak tüketim teması olan şehir görevleri yaygın ölçekte politize edilmeye uygundur. Bu politize olabilme durumu, şehirli sosyolojik devinimlere neden olabilir ve bu davranış kapitalist düzenin çökertilmesiyle nihayetlendirilebilir.
5. Şehir esasta bir düşünce tarzına sahiptir ve şehir problemlerine sınıfsal çekişmeler ve sosyolojik pratikler odağında bakılmalıdır.
6. Şehirli kolektif tüketimin dağılımı çerçevesinde gelişen karşıtlıklar şehirli sosyolojik davranışların meydana gelmesine ve güçlenmesine yol açmaktadır.
7. Şehirde kolektif tüketim materyallerinin dağılımının ne şekilde olacağı problemi, şehirli ortamda karşılaşılacak sosyal grupların politik arbedeyi ve sosyolojik ayrışmayı meydana getirir.
8. Şehir “ inşa edilmiş bir muhit formunda” yalnızca devlet veya müteşebbis eliyle kalmayıp bununla beraber bu girişimciye direnç geliştiren şehirli toplumsal öbekler pratikleriyle biçimlenmektedir.

Lefebvre ise (2014), mekan formunun temel inşasında sosyolojik bakış ve anlayışın yer aldığını belirtmektedir. *Lefebvre*'nin bütünlüklü mekan kuramıyla değerlendirildiğinde kentsel alanlar, sıradan toplumsal bağlantıların yaşandığı algılanan, tasarlanan, yaşanan yerler şeklinde üç ayrı kategoride ele almaktadır. Bu trialektik, lokasyon inşasının tüm kompleks yapısıyla, sosyal mekana maddi üretimin, enformasyon üretiminin, kavram üretiminin ne şekilde etkilediğini de ortaya koyar. Mekan formu sosyolojik bağlamdan inşa edilir. (Avar, 2009:8). David Harvey'in dikkat çektiği şekliyle “ Giderek, bireylerin, grupların yaşamsal pratiklerini devam edebilecekleri değil parayı yatırıma dönüştürecek şehirler dizayn edilmektedir.” Tektipleşen yapılar, parapetleşen alanlar, kültürün içine yerleştiremeyecek eğreti mimariler pratiklerle bellekleştirilen şehrin anlık sıradan dinamikleri farklılaşmakta, şehir baştan

tasarlanmaktadır (Lefebvre, 2011:148). Çeşitliliğin ve kavranırlığın konforu kendine haslığını kaybettiğçe flulaşan şehir, bütün tabakalarıyla çeşitlenen bir şehir hafızasından çok merkezi yönetimin siyasetine eklemenecek elverişli bir mazinin kurgulanmasına ortam olur ve sosyal hafızanın anılarıyla dolu mekânsal eylem yok sayılır (Lefebvre, 2014).

Türkdoğan ise (2014), kent' e ilişkin görüşlerini aşağıdaki ifadelerle açıklamaktadır:

“Sanat= yaşam mottosu ile varoluşunu yenileyen sanatçı için, bugünün insanının yaşam alanlarını oluşturan kentleri malzemesi yapması kaçınılmazdı. Bu saptama bugün şu açıdan çok önemli, nüfus hareketliliği verilerine göre, Türkiye nüfusunun %75’i artık kentlerde yaşıyor. Bu, kent dinamiklerini ve sanatın üretimini de yeniden ve derinden etkiliyor. Kent denilen şey tabii ki sadece kent yaşamına ait düzenlilikleri, yapıları, yolları değil evsizleri, kağıt toplayanları, çöpten beslenenleri, eylemleri de, anarşiyi de içerisinde barındırıyor. Bu yaşamsal gerçeklikler “yokmuş gibi yaparak” sanat yapmanın pratiği çoktan gerilerde kaldı günümüz sanat gramerinde. “Güzel” dışında yepyeni bir estetik peşinde koşan sanat, metropolün bazen hemen çeperinde bazen de tam kentin merkezindeki-kalbindeki karmaşık ve çarpık kurguyu referans alıyor. Soğuk havada atm kulübesinde yaşayan evsiz çocuklardan, zabıtabadan kaçan seyyar satıcıya bu yelpazede aktüel olan ne varsa sanat alanında ona rastlamak mümkün. Bağlıklarını kurgularken ideolojik bir duruş ile var olabildiği gibi kenti tüketen tüm etnisiteler ve onların oluşturdukları komünler, kısacası yaşamın ve kentin tüm kültürünü var bu üretimlerde (Türkdoğan, 2014: 220).

O halde, şehir ve sanat ilişkisi temalı alternatifler içinden seçilecek temel iki nokta bulunmaktadır: Bunlardan biri sanatın bir materyal olarak şehri etkileyip manipüle etme gücüdür. Diğeri ise, şehrin yeniden düzenlenmesi bağlamında sanatı manipüle ederek dönüştürmesidir. Yani kent ve sanat arasında bulunan korelasyon önemli ve komplekstir. Çünkü birbirini dönüştürme, birbirinden beslenme ve birlikte yükselme veya birlikte çöküş geçme ilişkileri de mümkündür. Her kent kendi hikayesini, kendi dokusunu, kendi kültürünü oluşturur. Bu kendi ontolojisini oluşturan kentin yaşam

pratikleri ve yaşamsal alanlarını inşa ederken sanata da konu ve mekan sağlamaktadır. Sanat ise, çalışma alanlarını ve mekanlarını oluştururken ihtiyaç duyduğu itici gücüyle şehrin mekânsal algısını ve yaşam dinamiklerini irdeleyerek, değişime zorlamaktadır. Dolayısıyla her kent kendini bağlam veya süreç içinde sahip olduğu geri plan, şimdi ve gelecek yaşantılarıyla yeniden var ederken, etkileşim halinde olduğu diğer disiplinlere de çalışma alanları inşa etmektedir. Şöyle ki; Kent ve Sağlık, Kent ve Ekonomi, Kent ve Ekoloji, Kent Sosyolojisi, Kent ve İletişim, Kent ve Sanayi gibi başlıklar ve içerikler oluşturmaktadır (Littlefield, 2012, Türkdoğan, 2014). Dolayısıyla buradaki başlıklarda da görüleceği gibi kent ve sanatta birbirini etkileyen, birlikte çalışabilen ve kent kimliğinin oluşumunda kendine destek ve veri sağlayabileceği önemli bir disiplin olabilmektedir.

Çağımızda kent kavramı neredeyse tüm disiplinler tarafından araştırma ve inceleme konusudur. Her şehrin kendine özel dokusu, ezgisi, aurası, kokusu ve hikayesi vardır. Oluşturulmuş bu konseptin bütünü de o kentin düşünsel peyzajının toplamı veya tamamıdır. Avar'ın (2009:7) dikkat çektiği gibi, bir şehre bakmanın o şehri görmek anlamına gelmeyeceği gibi şehri düşünmekte sadece önceki kültürel süreçlerinde veya geçmişlerinde yaşamış medeniyetlerin mekansal harabelerinin işaretlerini takip etmek değildir. Toplumsal, tarihsel, mekansal sıradan günlük yaşam deneyimleri farklılaştıkça, şehir ve yaşam da değişmekte ve dönüşmektedir.

SANATTA KAMUSAL ALAN

Kamusal kavramı, tüm yurttaşların erişimine veya ulaşımına açık mekanları akla getirmektedir. Toplumsal bağları, normları ve bildirişim formları ifade eden kamusal alanlar, hayat içindeki her türkü yaşamsal aktivitelerin yerine getirildiği, ihtiyaçların giderildiği, rutin, gündelik ve sıradan gereksinimlerin karşılandığı alışveriş, dinlenmek ve dolaşılacak mekanlar olarak, genele açık, şehrin örüntüsünü ve toplumsal dinamiklerin oluşumunda etkin konumlardır (Akdoğan, 2018, s:384)

Kentsel alana dönük eylemlerde, yakın zamanda dikkate değer rağbet mekanlar arasına giren kamusal alanda sanat veya kamusal sanat terimiyle sıkça karşılaşmaktadır.

Kamusal alanda sanatın üç ayrı değerler dizisine sahip olduğunu ileri süren Palermo, konu ile ilgili paradigmaları “kamusal alanlarda gerçekleştirilen sanat” (art in public places), “kamusal mekan olarak sanat” (art as public spaces) ve “ kamu faydasına sanat” (art in public interest) şeklinde betimlemektedir. Buna dayanarak “kamusal alanlardaki sanat” şehirli alanları süslemek, zenginleştirmek veya değer katmak amaçlı yapılan pratiklerken, “kamusal mekan olarak sanat” objelerden çok yapı, manzara, konstrüksiyon gibi kalıcı ve kent kimliğinin oluşmasında etkili yeniden tasarım planlarının ortaya çıktığı parklar, alanlardır. “Kamu faydasına sanat” ise ağırlıklı olarak, kent merkezli projeler aracılığıyla çizgi dışı toplumsal gruplarla kolektif yapılı ortam üzerinde inşa edilen ve siyasi, sosyolojik boyutlu pratikleri içermektedir (Gökçen, 2019: 221; Selvi, 2017). Kamusal alan sanatının temel hedefi seyircisiyle birleşmek ve somut, soyut ya da sanal bir platformda bir alan açmak, tanrılık kazanmasını desteklemek, topluluğun bir aksını oluşturmak ve kamu alanının tutum formlarını anlamlandırmak biçiminde ele alınır. Sanatın şehirlerdeki varoluşu kent soylularının itibarlarının şehirlere aksettığı seçkin bir temas nedeniyle siyasi bir boyut kazanmaktadır (Gökçen, 2019: 217-218).

Günümüzde kamusal sanat, kolektivizm kapsamlı, toplumsal boyutlu ve birçok sosyal tabaka ve kısımla işbirliği halinde, uzun ömürlü, farklı mecalarda inşa edilen sanat pratikleri ve sanat tasarımlarını içermesi anlamında oldukça kapsamlı bir husus olarak post sanat sahaların da ilgisini çeken bir alan olarak varlığını sürdürmektedir.

KENTSEL KOLEKTİF TÜKETİMDE SANATÇININ SORUMLULUĞU

Bir şehir, yalnızca içinde ikamet edenler ve konuklarının, gezginlerin fikirleri ve yazdıklarıyla değil; aynı zamanda, bilim, sanat, dijital, teknoloji mimari, görsel sanatlar, müzik vs. gibi sanat disiplinlerine sağladığı yararlarla da hatırlanır ve tanınır. Şehirli alanlarda inşa edilen organizasyonlarda sanat ve mimari özellikler baskın gelmektedir. Bu özelliği inşa eden unsurlar ise; su, manzara, mimari unsurlarla beraber yontu, müzik, fer ve ses sergileri, rölyef, seramik, resim gibi sanatsal unsurlardır (Akdoğan, 2018). Görsel sanatların heykel, mimarlık, resim gibi, sahne sanatları, ses sanatları veya işitsel

sanatlar olarak da adlandırılan formların öncüleri ve üreticileri geçmişten günümüze bağlamsal olarak toplumun şekil almasında toplumsal bir rol üstlenmişlerdir. Bu sanat formlarının temel prensibi; bireyi veya toplumsal grupları artan bir şekilde duygusal ve spirütüel açıdan devinim sağlamak, genişletmek ve canlandırmaktır. Bugünlerde bu misyon, bir çağdan bir diğerine sıçrayarak, çağ tarzı değiştiren sosyolojiye, doğrudan destekleyici formda şekil değiştirir. Çağcıl görsel sanatlar, sahne sanatları ve mimari konstrüksiyona adaptasyonu veya uyumu yüksek duyarlılıkta olan ve kavrayıp ilgiyle takip eden ayrıca bunu şehir santrallerine hayat tarzlarına geçirebilen bir topluluğu inşa edebilmek bağlamsal anlam ve içerik oluşturmak kent kültürünün oluşmasında önemlidir. Dolayısıyla değişik disiplinlerin ortak işler üzerinde buluşması lokal ve genel idarecileri mekânsal tasarımlara doğru bir yönelim ve tutum geliştirmeleri noktasında oryantasyonları sağlanmalıdır (Aydoğan, 2009). Şehrin dökümanterini, toplumsal-şiyasi göçe dayalı problemler güncel sanat anlayışla işler üreten birçok sanatçının çalışma konusunu oluşturmaktadır. Bu süreçte sanatçı kendi deneyim, yaşam pratikleri ve gözlemlerine dayalı gelişen veya olgunlaşan düşüncelerini toplumsal bağlam zemininden kopuk olmadan sanatsal bir dile evrilterek kendi sanat pratikleri içerisinde kültürel kodlar ve göstergeler aracılığıyla işlemektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi kamusal alanda sanat kolektif bir bilinç ve kolektif bir hafıza gerektirmektedir. Toplumsal kodlar üzerinden inşa edilen mitolojik içerikli bu pratikler sosyolojik bir işbirliğiyle kent merkezlerinde, istasyonlarında, önemli kamusal alan veya mekanlarda halka açık ve zamansız veya mekansız yapılan ve halka bireysel bellek veya toplumsal bellek gerçekliği üzerinden sunulan görseller, sesler, eylemler gibi pratiklerden oluşmaktadır. Kentin dökümantasyonu, sosyopolitik göç soruları günümüz sanatçısının ilgi alanlarını oluşturmaktadır.

Türkdoğan, (2014) Sanatçının tüketim toplumuyla ilişkisini aşağıdaki ifadelerle açıklamaktadır:

“Elbette sanat ve sanatçı da tüm bu değişen dengelerden bağımsız düşünülemez ve bunun sonucu olarak da, sanat alanında tarihsel süreç içerisinde sanatçıların tüketim toplumuna karşı duyarsız kalmadıklarını görmekteyiz. Kullanım nesnelерinin, sanat nesnesi olarak kullanıldıkları ve tepkilerin “üslup” haline geldiğini de görmek mümkündür. Duchamp, Schwitters, Warhol, Hamilton, Wesselmann, Reuschenberg, Beuys tepkilerini açık bir şekilde göstermek amacı ile popüler kültüre ait malzemeler kullanmışlardır. Sanatçı bu değişimlere duyarsız kalmamıştır. Kendi tavrını ister bir tepki isterse değişime bir ayak uydurma şeklinde kabul edelim tavırlar “üslup” laşmıştır. Popüler kültüre ait ya da tüketim malzemesi sanat objesi ya da sanatsal yüzeylerde yer almıştır. Tüketim malzemelerinin insanlar üzerinde etkili olduğunu araştıran Richart Hamilton ve Peter Blake, heykeltıraş Eduardo Paolozzi, mimar John Voeleke ve yazar olan Alloway’in de içinde bulunduğu bir grup insan; süreli ve her yerde insanların karşısına çıkan bu imgelerin aslında sanat kaygısıyla yapılmadığını, ürünleri tanıtmak adına her tür yolun denendiği ekonomik kaygı ile yapıldığı ve tüketime sunulan malzemeler olarak algılanmıştır. Vitrinlerden evlere, sokaklara özetle her yere etki eden bu görüntüler sanatta da yerini alıyordu. Hamilton’nun çalışmalarında görüldüğü gibi bu diyalogu duyarsız kalınmamıştır. Aslında bir reklamcı olan Hamilton, aynı zamanda bir mühendis ve bir sanat eğitimcisidir. Sanatçı mekanik görüntüler ile birlikte günlük hayatta kullanılan malzemeleri de kullanmıştır. Sanatçı’nın; Günümüz Evlerini Bu Denli Çekici ve Farklı Kılan Nedir? Adlı kolajı 1956’da Londra’da açılan “işte yarın” konulu serginin aynı zamanda sergi afişi olma özelliğini de taşımaktadır. (Türkdoğan, 2014:221-224).

KAMUSAL MEKANLARDA SANATSAL PRATİK ÖRNEKLERİ

Şehir zaman zaman bir kitabın başkarakteri, bir şiirin veya bir şarkının esas vuruşu, bazen bir sinema filminin veya tiyatronun başrol oyuncusu ya da bir görselin temel figürü olarak görülebilmektedir (Cantek & Zırh, 2014). Şehrin fiziksel konumu sanata materyal sağlar, sokakları, caddeleri, bulvarları ve yaşanmışlıklar üzerinden performanslarını gerçekleştiren günümüz sanatı sanatçılarıyla anlam ve görünürlük kazanırlar.

20.yüzyıl sürecinde ağırlıklı olarak birey ve toplum bağlantıları baştan veya yeniden bir inşa formu perspektifiyle sosyolojik bağlam gerçekliğinde baştan belirlenmiştir. Bu durum hem sanatın kendi ontolojik ilerleyişi içinde, avangardist anlayışın ortaya çıkmasıyla somutlaşırken öte taraftan geniş ölçekli toplumsal ve politik dönüşümler bu betimleme şekilleri belirleyici bir güç olmuştur. 20. yüzyılın ilk yarısında Rusya’da Konstrüktivizm ve Almanya’da Bauhauşa yönelimleri çağcıl kürenin sanayi ilişkili yönelimleridir. O zamana değin benimsenmiş olan sanat için sanat anlayışının tam karşıtı olan toplumsal yarar için işlevsel veya fonksiyonel olanın öncelendiği bir anlayışın inşa edildiği konstrüktivistler yeni ve farklı bir anlayışı benimsemişlerdi. 1921’de Rusya’nın başkentinde düzenlenen Genç Sanatçılar Birliği’nin organize ettiği bir sergide sergilenen soyut metal heykeller bir laboratuvar objesi mantığıyla teşhir edilmişti. Rus konstrüktivizmin en önemli ismi olarak görülen Vladamir Tatlin’in atıl materyallerle oluşturduğu konstrüktif çalışmaların en temel niteliği, heykel çalışmalarının kümelenmiş kitlesel yığınlardan arındırarak seyirciyi reel mekanda, doğru materyalle karşı karşıya getirmesidir (Antmen, 2009: 106; Ross & Uzzell, 1996).

Görsel 2. Vladamir Tatlin, 1919, Üçüncü Enternasyonal Anıtı Tasarımı

Kaynak: <http://mimdap.org/2021/08/vladimir-tatlin/>

Sanatçının performanslarıyla Kamusal Mekana Taşınmasında birçok sanatçının katkısı olmuştur. Post minimalist anlayışa sahip Richard Serra “Tilted Arc” (Eğilmiş Yy,1981) adlı alana has çalışmasıyla, kamusal alanda inşa edilen sanat pratiklerinde söz sahibinin kim olduğuna dair bir tartışma zemini oluşturulmuştur. Sanatçının çalışmalarında bireye kendi fiziksel varoluşu duyumsatılmaktadır. Eğilmiş Yay isimli çalışmasıyla; plazaya girişlerinde sorun olduğundan, plazaya giriş çıkışlarda hem çalışanın hem ziyaretçilerin farklı giriş alternatifleri arayışına girmesi ayrıca görsel uyumsuzluk gibi problemler yaşanmıştır. Çalışma, bir mahkeme kararıyla 1989 yılında yerleştirildiği yerden sökülmüştür (<http://mimdap.org/2021/08/vladimir-tatlin/>).

Sanatçı Banksy ’nin ironisi fikirseldir, mizahi reddedişlere ve ironi unsurlarının kullanımına geniş yer verir. Banksy ’nin protest sanatının en etkili çalışması İsrail hükümetinin Filistin hududuna yerleştirdiği geniş bir alanı kapsayan ve BM’nin yasa dışı olarak duyurduğu güvenlik duvarındaki çalışmasıdır (Türkdoğan, 2014,s.44). Utanç duvarı diye de isimlendirilen

duvarda dokuz çalışması bulunmaktadır. Çalışması insanlık tarihinin ayrımcı, dışlayıcı, ötekileştirici gibi kavramları konu edinmiştir. Tarihsel, sosyal, kültürel etkileşimleriyle aralarındaki setlerin yıkılması, kişilerin her an başka veya yepyeni kültürleri tanınması ve başka kimlikler kazanmasını sağlar. Böylece karakterlerimiz, kimlik ve kişiliklerimiz yeni kimlik, karakter ve kişiliklerle de eklemlenebilir (Türkdoğan, 2014, s. 141).

Görsel 3. Banksy ile Dünyayı Bombalamak

Kaynak: <https://www.plastikmagazine.com/interview/banksy>

Sınır tanımayan ve seyirciyi üzerinde oldukça düşünmeye veya düşündürmeye zorlayan, ayrıca çalışmalarının görünürlüğünde ağırlıklı olarak kamusal alanı tercih eden Banksy, kuşkusuz grafiti anlayışıyla işler üreten en önemli isimdir. Sokaklarda, caddelerde, metro duraklarında veya tren istasyonlarında, bulvarlarda çalışan sanatçı, çok önemli ve prestijli sanat ve sergi galerilerinde de yağlıboya tuvaler üreterek sergilemiştir. Banksy ile Dünya'yı Bombalamak adlı çalışması Utanç Duvarı üzerine yapılmış en önemli ve etkileyici işlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Banksy, kendi web sayfasında Filistin'e yolculuk etmenin geri planındaki göstergeleri ifade etmektedir. Karakteristik zeka ve katı ironik bir tavırla, Filistin ve İsrail'i ayıran ve Filistin'i baştan başa çevreleyen bu duvarın Filistin'i gerçekte tüm zamanların en devasa ve en büyük açık hapisanesine çevirdiğini yansıtmaya çalışmaktadır. Bu durumun da grafiti çalışanlar için oldukça uygun ve elverişli bir zemin oluşturmaktadır (<https://www.plastikmagazine.com/interview/>

banksy). Güçlü bir mizahi tarzı olan Banksy toplumsal veya evrensel sorunlara karşı duyarlı çalışmalarıyla post modern sanat anlayışı içinde kamusal sanata yön vericidir.

Görsel 4. Ai Weiwei, 2016, 66. Berlin Film Festivali için Konzerthaus Binası, Erişim: 20.04.2021.

Kaynak: Remembering – Ai Weiwei (<https://www.diken.com.tr/remembering-ai-weiwei/>) Erişim: 27.11.2022

Ai Weiwei yakın dönem çalışmalarında özellikle mülteci sorununa dikkat çekmektedir. Aidiyet, kimlik, ötekileştirme, kültür, hafıza gibi kavramları çalışmasında öne çıkaran sanatçı Midilli Adası'nda mülteciler tarafından bırakılan çok sayıda topladığı turuncu renkli can yeleklerini Berlin Konzerthause binasında bulunan geçitteki sütunların üstünde sergileyerek kamusal alanda gerçekleştirdiği performansıyla çok ses getirmiştir. Ayrıca konser salonunun girişine üstünde “#safepassage” notunun yazılı olduğu bir şişme bot yerleştirmesi de bir önceki çalışmasıyla benzer şekilde günümüzün önemli sorunu olan mülteci krizine dikkat çekmekte ve dünyanın özellikle batının seyirci kalmasına vurgu yapmaktadır. Böylece kamusal alanda gerçekleştirilen bu sanatsal çalışma ile Ai Weiwei yaşadığımız yüzyılın önemli bir küresel sorununu kamunun yoğun olduğu bir alana taşıyarak görünür hale getirmektedir.

Diğer bir çalışmasında ise Ai Weiwei 2008 yılında Siçuan eyaletinde yaşanan depremde yaşamlarını yitiren çok sayıda çocuğun saygısına atfen, çocukları temsil eden dokuz bin okul çantasını Almanya'nın Münih kentinde Haus Der Kunst Müzesi'nin dışa bakan yüzeyine sergilemiştir ve üzerine

Çince, “Bu dünyada yedi yıl mutlu yaşad” notunu eklemiştir
(<https://www.diken.com.tr/remembering-ai-weiwei/>).

Görsel 5. *Doris Salcedo, Installation at 8th International Istanbul Biennial, 2003.* **Kaynak:** <https://www3.mcachicago.org/2015/salcedo/works/untitled-istanbul/>

Görsel 6. *Noviembre 6 y 7* **Kaynak:** https://www3.mcachicago.org/2015/salcedo/works/noviembre_6_y_7/

8. Uluslararası İstanbul Bienal günlerinde İstanbul’a gelen Doris Salcedo, İstanbul’un merkezi bir semti olan Karaköy Yemeniciler Caddesi üzerinde bulunan harabelere dönüşmüş yapıların ağırlıklı olduğu bir bölgede iki binanın boşluğuna yerleştirdiği 1550 sandalye ile gerçekleştirmiştir. Kamusal alanda gerçekleştirilen bu enstalasyonda göç ve göç sorununa dikkat çekilmiştir (<https://mcachicago.org/>).

Kamusal alanda gerçekleştirdiği bir çalışmada da Doris Salcedo, 280 adet sandalyeyi Bogota Adalet Sarayı’nın tepesinden aşağıya doğru asılı bir şekilde sallandırmıştır (Karabıyık, 2002). M-19 ‘6-7 Kasım’ (Noviembre 6 y 7) adlı bu çalışması, M-19 gerillalarının 17 yıl sene evvel 1985 senesinde Adalet Sarayını çevrelemeleri ve hükümetin karşı saldırısı neticesinde gerillalar ve rehinelere hayatlarını yitirmelerini konu almıştır (*Salcedo*, <https://www3.>

mcchicago.org/2015/salcedo/works/noviembre_6_y_7/ - Museum Of Contemporary Art Chicago) .".

Kent yerleşim planları veya kent meydanlarında bulunan yapılar, mimariler, anıtlar, görseller veya heykeller de birer sanat pratiği olarak kentsel örüntünün doğal bir parçası olabilmektedir. Esasen müzeler ve sanat salonları tekeline bırakılmış sanat pratiklerinin veya sanat objelerinin, çok daha büyük seyirci veya takipçi topluluklarına ulaşması, etkileşmesi, sergilenmesi kamusal mekanlarda varoluş veya mevcudiyet göstermesi önemlidir.

SONUÇ

Toplumsal, tarihsel, iktisadi ve siyasal bağlantılar arasında meydana gelen kentler; neredeyse canlı bir metabolizma gibi dinamik, devinimsel yapıda ve sürekli dönüşüm yaşamaktadırlar. Kent kavramı farklı kuramlarla, yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Yaşanılan ortamı sosyolojik bir yapıt şeklinde inceleyen Lefebvre, bu ortamın nasıl inşa edildiğini ve bunun oluşturduğu uyumsuzlukları araştırırken, Castells kenti emeğin baştan inşa odağı şeklinde ifade etmiştir. Harvey ise kapital birikimini ve bunun oluşturduğu buhranın analiz noktası olarak kenti incelenmiştir. İktisadi –siyasi bakış açısıyla incelenen kent, bu süreçte kapitalin en temel kölesi konumuna evrilmiştir.

Tarihsel bağlamda kent modelinin şekil alışı; kişinin hayat biçiminin başkalaşması ve tüketim alışkanlıklarının dağılım ve farklılığıyla ilgilidir. Sanayi devrimin ardından kent modelini şekillendiren birincil veya asıl unsurlar; teknolojik ve dijital çağın ilerleyişine bağlı ulaşım – telekomünikasyonla inşa yöntem, materyal ve tekniklerdeki başkalaşım belirleyici olmuştur. Şehirler, ihtiyaç duyulan eğitim, sağlık ve barınma benzeri kolektif tüketim gereksinimlerinin temin edildiği yerleşim alanlarıdır.

Bu bağlamda sanatçının günümüz bireylerinin yaşamsal alanlarını inşa eden şehirleri çalışma materyali yapması ve bir analiz nesnesi haline getirmesi kaçınılmazdır. Görsel ve işitsel sanatlar, çağımız sosyal hayatının biçimlenmesinde önemsenmesi gereken disiplinlerdir. Bu disiplinler, bireye ve toplumu duygusal ve psikolojik açıdan eyleme geçirmek, uyumlandırmak ve geliştirmektedir. Bu bağlamda sanatçılar kenti şekillendiren unsurları bilgi çağının topluma sunduklarıyla sadece toplumsal olarak değil bireysel nitelikleriyle incelemesi, bu yaklaşımla yeni bir kurulum imajına olan ihtiyacı belirlemesi önemlidir. İstikrarlı bir devamlılık gerektiren şehirleşmeyi anlamak

için sürecin çok kapsamlı ve çok nitelikli bir şekilde incelenmesi ve eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilmesi ve çözüm önerileri geliştirilmesi gerekir.

KAYNAKLAR

- Akdoğan ÖG. (2018). Kent, Kimlik Ve Sanat: Anafartalar Çarşısı Ve Kamusal Sanat Üzerine Bir İnceleme.*Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*,8, 5(2): 383-415.
- Avar AA (2009). Lefebvre'in Üçlü –Algılanan, Tasarlanan, Yaşanan Mekân–Diyalektiği. *Dosya*,7-11
- Aydoğan F. (2009).Tüketim Kültürünün Gölgesinde Kentler.*Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 17 (2):203-215.
- Benjamin, Walter. (2012), Pasajlar, Çev. Ahmet Cemal, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Biröl, G. (2007). Bir Kentin Kimliği ve Kervansaray Otel Üzerine Bir Değerlendirme. *Arkitekt Dergisi*,514:46-54.
- Cantek F.Ş.& Zırh, B.C. (2014). Bir Semt Monografisine Doğru: Cebeci'ye Bakmak. İdeal kent,138-170
- Castells, M. (2005). Enformasyon çağı I: Ekonomi, toplum ve kültür-ağ toplumunun yükselişi. (çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Childe, V. G. (1962) *The Prehistory of European Society*. London: Cassel
- Ertürk, Ş. (2006). *İlk Çağ kentlerinde kullanılan grid planlamanın toplumsal, düşünsel ve ekonomik yönlerinin değerlendirilmesi için bir çalışma örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gökçen Ş (2019).Kamusal sanat ve kültür eksenli kentsel dönüşüm.*International Journal of Interdisciplinary and Intercultural Art*. 3(6):215-236.
- Kaal, H., (2011). *A Conceptual History of Livability, City:Analysis of Urban Trands 1575, UK*.
- Kollektif Tüketim ve Kentsel Hareketler. Çağdaş Kent Sosyolojisi Kuramları. Erişim Tarihi: 12. 03.2019. <http://sosyolojisi.com/manuel-castells-1942-kollektif-tuketim-ve-kentsel-hareketler-cagdas-kent-sosyolojisi-kuramlari/1557.html>
- Lam, S., (2015). In The Shadow of the Kowloon Walled City, Salient, Melbourne.
- Lefebvre, H. (2011). Kent hakkı. *Eğitim Bilim Toplum*, 9 (36): 140-153.
- Lefebvre, H. (2014).*Mekânın Üretimi*. (I. Ergüden; Çev.).İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Littlefield, D., (2012), (Re) generation: Place, Memory, Identity. *Architectural Design*, 82(1):8-13
- Mumford, L., (1971). The death of the monument. J.L.Martin, B.Nicholson, N.Gabo (Ed.), *Circle International Survey of Constructive Art*. (s. 263-270) içinde. New York: Praeger Publishers.
- Norberg-Schulz, C. (1979) *Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture* New York: Rizzoli.

- Öz Baysal E (2017). *Kent - Bellek İlişkisinde Güncel Sanat Pratikleri: İstanbul'u Belgelemek*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Perry, D. C. ve Liggett, H. (1995). *Spatial practices: critical explorations in social/spatial theory*. Sage Publications.
- Renfrew, A. C. (1973) *Before Civilization: The Radiocarbon Revolution and Prehistoric Europe*. London: Cape
- Ross, C.L.T., Uzzell, D., L., (1996). *Place And Identity Processes*. *Journal Of Environmental Psychology* 16;205–220.
- Sağlam A. (1995).*Çevre ve Görsel Etkileşim*, (Yayımlanmamış Sanatta Yeterlilik Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Selvi Y. (2017).Sanatın 'öteki'ne açılması ya da kamusal alanda sanat. *Idil*, 6 (36): 2209-2232.
- Tekeli, İ. (2010). *Türkiyenin Kent Planlama ve Kent Araştırmaları Tarihi Yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tekkanat, S.S., Türkmen, S.N. (2018). Tarih boyunca kent formlarının biçimlenişi üzerine bir inceleme. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (4):107-124.
- Tezer, S. T. (2001). *Kent biçiminin köprüler etkisinde değişiminin incelenmesi, Floransa örneği* (Yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul). <http://tez.yok.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- Türk SM. (2015) 20. Yüzyıl Kent Kuramları. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(3):41-59.
- Türkdoğan T. (2014). *Sanat Kültür Politika Modernizm Sonrası Tartışmalar*. Nobel Yayınları: Ankara.

BÖLÜM 23

SOSYAL HİZMETLER AÇISINDAN SOSYAL RİSK KAVRAMI

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet YILMAZ¹

¹ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü,
Kahramanmaraş/TÜRKİYE mehmety@ksu.edu.tr ORCID:0000-0002-5710-5263